

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНА ЛІТЕРАТУРА ЯК ЗАСІБ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПРОГНОЗНОГО ФОНУ РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

О. О. Прохоренко,

кандидат психологічних наук,
науковий співробітник відділу
інновацій та стратегій розвитку освіти
Інституту педагогіки НАПН України

Стаття присвячена застосуванню навчально-методичної літератури в процесі підготовки педагогічних працівників до визначення прогнозного фону розвитку системи загальної середньої освіти. Означено види навчально-методичної літератури, що застосовуватимуться в процесі такої підготовки. Виділено й обґрунтовано теоретичні й методичні матеріали щодо визначення прогнозного фону розвитку системи загальної середньої освіти, котрі доцільно презентувати в цих літературних джерелах. Описано методику експертного опитування щодо визначення впливу чинників прогнозного фону на розвиток загальної середньої освіти. Наведено рекомендації щодо використання зазначеної методики, що необхідно відобразити в навчально-методичній літературі, котра застосовуватиметься як засіб підготовки педагогічних працівників до визначення прогнозного фону розвитку системи загальної середньої освіти.

Ключові слова: навчально-методична література; педагогічні працівники; розвиток закладів системи загальної середньої освіти; прогнозування розвитку; прогнозний фон; методика експертного опитування щодо визначення впливу чинників прогнозного фону на розвиток загальної середньої освіти України.

Постановка проблеми. Успішне визначення прогнозного фону є необхідною умовою розроблення надійної прогнозної моделі розвитку системи загальної середньої освіти України [7; 9], створення освітніх прогнозів розвитку цієї системи. Однак прогнозний фон такого об'єкта прогнозування, як процес розвитку системи загальної середньої освіти, є досить складним, багатокомпонентним, динамічним. Педагогічним працівникам, які здійснюватимуть прогнозування розвитку системи загальної середньої освіти за різними рівнями управління нею (від рівня учителя

до загальнодержавного й рівня міжнародного співробітництва в галузі освіти [9, с. 130], необхідно мати якісну теоретичну й методичну підготовку до визначення й урахування прогностичного фону різних об'єктів прогнозування, що належать до системи загальної середньої освіти. Передусім це стосується прогностичного фону розвитку окремого закладу загальної середньої освіти [7, с. 90], а також прогностичного фону розвитку закладів системи загальної середньої освіти в територіальній громаді, місті, області. Педагогічні працівники мають добре орієнтуватися в структурі й компонентному складі прогностичного фону розвитку цих об'єктів прогнозування, володіти методикою його визначення.

Таким чином, виникає проблема підготовки педагогічних працівників до визначення прогностичного фону розвитку системи загальної середньої освіти. Із вирішенням цієї проблеми пов'язано виникнення іншої, що полягає в розробленні й застосуванні навчально-методичного забезпечення підготовки педагогічних працівників до визначення прогностичного фону цього об'єкта прогнозування. Важливим завданням, що постає на шляху до вирішення цієї проблеми є розроблення й упровадження навчально-методичної літератури, що забезпечуватиме теоретичну й методичну підготовку педагогічних працівників до прогнозування розвитку системи загальної середньої освіти загалом і визначення прогностичного фону розвитку системи загальної середньої освіти зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомими для досягнення мети, розв'язання завдань цього дослідження стали публікації О. М. Топузова [11; 12], І. О. Титаренко [10], Л. А. Онищук [3], Д. О. Пузікова [6; 7; 8; 9], Ю. М. Люлькової [1], О. І. Мезенцевої [2]. У наукових працях О. М. Топузова розроблено теоретико-методологічні засади розвитку освітньо-педагогічної прогностики на сучасному етапі [12], підготовки суб'єктів освітньої діяльності до застосування її здобутків (у т. ч. за допомогою навчальної та навчально-методичної літератури) [11]. Л. А. Онищук розкрила та обгрунтувала концептуальні засади прогнозування розвитку загальної середньої освіти, у т. ч. дала визначення поняття й окреслила структуру прогностичного фону цього розвитку [3]. У наукових публікаціях Д. О. Пузікова подано теоретичну модель прогнозування розвитку системи загальної середньої освіти [9], модель прогнозування розвитку закладу загальної середньої освіти [7], в яких окреслено прогностичний фон цих об'єктів прогнозування. Д. О. Пузіковим запропоновано методикку підготовки суб'єктів освітньої діяльності до застосування зазначеного вище методологічного інструментарію [6], структуру та компонентний склад прогностичної компетентності вчителя [8, с. 71]. У науковій публікації І. О. Титаренко розглянуто соціально-культурних чинники, що впливають на функціонування системи освіти [10], у публікації Ю. М. Люлькової визначено соціально-економічні чинники розвитку системи загальної середньої освіти [1], у праці О. І. Мезенцевої виділено міжнародні чинники розвитку цієї системи [2].

Розроблена автором класифікація чинників розвитку загальної середньої освіти, характеристика зовнішніх (фонових) і внутрішніх (профільних) чинників пода-

на в науковій статті, опублікованій у третьому номері «Українського педагогічного журналу» за 2018 рік [5]. Структура методики експертного опитування щодо визначення впливу внутрішніх і зовнішніх чинників на розвиток системи загальної середньої освіти презентовано в опублікованих тезах його доповіді [4].

Однак у наведених вище наукових публікаціях не розглядається проблема застосування навчально-методичної літератури як засобу підготовки педагогічних працівників до визначення прогностичного фону розвитку загальної середньої освіти. Тому результати дослідження, подані в цій статті, мають наукову новизну.

Формулювання цілей статті. Метою статті є обґрунтування значення навчально-методичної літератури як засобу підготовки педагогічних працівників до визначення прогностичного фону розвитку загальної середньої освіти. Досягнення цієї мети пов'язано з реалізацією низки завдань дослідження, а саме: визначенням структури комплексу навчально-методичної літератури, за допомогою якого здійснюватиметься зазначена підготовка педагогічних працівників; розкриттям змісту основних теоретичних і методичних матеріалів щодо визначення прогностичного фону розвитку загальної середньої освіти, які відображуватимуться в текстовому й позатекстовому компонентах названої навчально-методичної літератури.

Виклад основного матеріалу. Варто відразу відзначити, що проблема підготовки педагогічних працівників до прогнозування розвитку системи загальної середньої освіти й проблема підготовки цих суб'єктів освітньої діяльності до визначення прогностичного фону розвитку системи загальної середньої освіти співвідносяться в нашому дослідженні як ціле й його частина. Таким же чином у навчально-методичній літературі співвідноситимуться теоретичні й методичні матеріали, необхідні для оволодіння педагогічними працівниками діяльністю щодо прогнозування розвитку системи загальної середньої освіти з тими матеріалами, що даватимуть їм змогу засвоїти теоретичні знання про прогностичний фон розвитку цієї системи, оволодіти методикою його визначення.

Важливим для вирішення нашої проблеми є питання про структуру й компонентний склад комплексу навчально-методичної літератури, що стане основою навчально-методичного забезпечення підготовки педагогічних працівників (і майбутніх учителів) до прогнозування розвитку системи загальної середньої освіти.

На наше переконання, структура комплексу навчально-методичної літератури, що застосовуватиметься як засіб підготовки педагогічних працівників (і майбутніх учителів) до прогнозування розвитку системи загальної середньої освіти має охоплювати різноманітні навчальні книги, а саме:

- для теоретичної й практичної підготовки;
- для освітньої (в процесі навчання в закладах вищої або післядипломної педагогічної освіти, процесі внутрішньошкільної науково-методичній роботі) й самоосвітньої діяльності;
- джерела в друкованому й електронному форматі.

Якщо узагальнити, то компонентний склад комплексу навчально-методичної літератури, що застосовуватиметься як засіб підготовки учителів до прогнозування розвитку системи загальної середньої освіти може виглядати таким чином:

1. Підручник із основ освітньо-педагогічного прогнозування в галузі загальної середньої освіти, котрий охоплюватиме питання теорії, методології, методики й практики прогнозування розвитку цієї системи.

2. Посібник для практичних занять і самостійної роботи, в якому будуть сконцентровані практичні завдання з різних аспектів прогнозування розвитку загальної середньої освіти, що виконуватимуться в групі або самостійно.

3. Посібник із прогнозування розвитку закладу системи загальної середньої освіти, в якому детальніше розглядатимуться теми, пов'язані з цією проблемою. Посібник міститиме комплекс практичних завдань і вправ для індивідуальної та групової роботи.

4. Робочий зошит із прогнозування розвитку загальної середньої освіти.

5. Самовчитель прогнозування розвитку загальної середньої освіти для педагогічних працівників (може розроблятися в електронному форматі).

Зазначимо, що одним із першочергових завдань є створення навчальної програми та якісного підручника з основ освітньо-педагогічного прогнозування розвитку системи загальної середньої освіти для майбутніх учителів і педагогічних працівників, які підвищують свою кваліфікацію в закладах системи післядипломної освіти. На основі матеріалів такого підручника можна розробити самовчитель прогнозування розвитку загальної середньої освіти.

Кожен із згаданих вище складників комплексу навчально-методичної літератури, що застосовуватиметься як засіб підготовки учителів до прогнозування розвитку системи загальної середньої освіти міститиме освітні матеріали, пов'язані з визначенням прогнозного фону розвитку цієї системи. У підручнику й посібнику з прогнозування розвитку закладу системи загальної середньої освіти — переважатимуть матеріали для теоретичної підготовки, у посібнику для практичних занять і самостійної роботи, робочому зошиті — практичної підготовки до визначення прогнозного фону розвитку системи загальної середньої освіти.

Здійснення підготовки педагогічних працівників до визначення прогнозного фону розвитку загальної середньої освіти за допомогою комплексу навчально-методичної літератури передбачатиме конструювання відповідних текстових і позатекстових матеріалів до цих навчальних книг. До текстових матеріалів можна віднести основний, додатковий і пояснювальний тексти, в яких відображатиметься поняття й структура прогнозного фону розвитку системи загальної середньої освіти, деталізуватимуться й характеризуватимуться групи його чинників, описуватиметься методика його визначення тощо. Зазначені компоненти підручників і посібників забезпечуватимуть теоретичну підготовку педагогічних працівників, засвоєння ними необхідних знань. Крім того, у навчальних книгах мають уміщу-

ватися позатекстові матеріали, пов'язані з оволодінням учителями вміннями й навичками, методикою визначення прогностного фону розвитку системи загальної середньої освіти. До позатекстових матеріалів можна віднести методичний апарат (запитання до текстових матеріалів, практичні завдання, тести, матеріали для самоконтролю, схеми тощо), ілюстрації, апарат орієнтування.

Результати аналізу наукової літератури [1; 2; 3; 7; 8; 9; 10; 11; 12] дали нам змогу визначити поняття й компонентний склад прогностного фону розвитку загальної середньої освіти.

Прогностний фон розвитку системи загальної середньої освіти — це сукупність чинників, зовнішніх стосовно цього об'єкта прогнозування, що впливають на перебіг і результати цього процесу.

До зовнішніх чинників розвитку системи загальної середньої освіти можна віднести політико-правові, науково-технічні, економічні, соціально-економічні, демографічні, соціокультурні, освітні, соціально-психологічні, екологічні чинники [5, с. 79]. Дамо їм стислу характеристику [5, с. 79–80].

Політико-правові чинники — це державна освітня політика в галузі загальної середньої освіти, правове регулювання (законодавство, підзаконні правові акти) суспільних відносини в сфері загальної середньої освіти, регуляторна діяльність центральних (Кабінет Міністрів України, Міністерство освіти України) та місцевих органів виконавчої влади (на обласному, районному рівнях), уповноважених органів місцевого самоврядування), діяльність громадських організацій освітян, рівень політичної та законодавчої стабільності у сфері освіти тощо.

До науково-технічних чинників розвитку загальної середньої освіти можна віднести подальший поступ вітчизняної педагогічної науки (теорії виховання, дидактики, предметних методик тощо), інших наук, основи яких викладаються в школі, створення і впровадження нових педагогічних ідей, концепцій, теорій, розроблення і впровадження сучасних освітніх технологій, засобів навчання, подальшу доцільну комп'ютеризацію та інформатизацію освітнього процесу, створення нового покоління навчального і навчально-методичного забезпечення (у т. ч. на електронних носіях) тощо.

До економічних чинників необхідно віднести стан економіки України в цілому та ринку праці зокрема, запити цього ринку на певні професії, державне й недержавне фінансування загальної середньої освіти тощо.

Серед соціально-економічних чинників розвитку системи загальної середньої освіти виділимо доходи сімей з дітьми шкільного віку (від яких залежить їхня спроможність брати участь у добровільному фінансуванні додаткових освітніх послуг), доходи педагогічних працівників тощо [1].

До демографічних чинників належать динаміка чисельності населення України, рівень народжуваності й віковий склад населення, територіальне розміщення населення та рівень урбанізації, міграція населення загалом та міграція населення шкільного віку (у т. ч. виїзд закордон задля здобуття шкільної освіти).

До культурологічних чинників розвитку системи загальної середньої освіти можна віднести цінності, ідеали та освітні традиції українського суспільства, які визначають ставлення здобувачів освіти, їхніх батьків, громади, суспільства в цілому до освітніх результатів, освітнього процесу, учителів, школи, освітньої реформи тощо. Означені чинники впливають на мотивацію освітньої діяльності, соціально-психологічний клімат у школах, соціальну взаємодію та соціалізацію учасників освітнього процесу, проявляються та поширюються засобами масової інформації й соціальними мережами, творами масової культури.

Освітні чинники — це рівень кваліфікації педагогічних працівників, які викладають у закладах загальної середньої освіти, вплив на функціонування загальної середньої освіти інших складників системи освіти України, а саме: вищої освіти (підготовка педагогічних кадрів), післядипломної освіти (підвищення кваліфікації вчителів) тощо.

Соціально-психологічні чинники — це спілкування й соціальна взаємодія, конфлікти, що виникають з проблематики загальної середньої освіти, висвітлюються у засобах масової інформації, соціальних мережах тощо.

Екологічні чинники розвитку загальної середньої освіти — це стан здоров'я здобувачів освіти в Україні, стан довкілля в територіальних громадах, в якому функціонують заклади загальної середньої освіти, освітні проекти, спрямовані на пропаганду здорового способу життя, здорове довкілля, збереження природного середовища, екологічна освіта і виховання в школах тощо [3, с. 23]. У найширшому розумінні, до несприятливих екологічних чинників можна також віднести негативні соціально-медичні явища (алкоголізм, наркоманію, тютюнопаління, хвороби, що передаються статевим шляхом), які проникають до шкільних стін.

Визначення компонентного складу прогностичного фону розвитку загальної середньої освіти дає змогу перейти до опису методики експертного опитування щодо визначення впливу чинників прогностичного фону (зовнішніх чинників) на розвиток загальної середньої освіти, розробленої та обґрунтованої автором.

Методика експертного опитування щодо визначення впливу чинників прогностичного фону (зовнішніх чинників) на розвиток загальної середньої освіти — це упорядкована сукупність дослідницьких процедур, прийомів, методів і засобів, цільовідповідне застосування яких створює можливість для одержання даних, необхідних для розроблення прогнозів розвитку загальної середньої освіти [4].

Застосування названої методики дасть змогу одержати та проаналізувати результати експертного опитування щодо визначення впливу чинників прогностичного фону (зовнішніх чинників, а саме: політико-правових, науково-технічних, економічних, соціально-економічних, демографічних, соціокультурних, освітніх, соціально-психологічних, екологічних [5, с. 79]) на розвиток загальної середньої освіти.

Методика передбачає реалізацію шести послідовних етапів, а саме [4]:

- *підготовчого* (складання програми дослідження, уточнення його методологічних характеристик, інструментарію дослідження, основу якого складає бланк експертного опитування);
- *організаційного* (підбір експертів, отримання згоди щодо надання ними експертної інформації);
- *збирання експертної інформації* (проведення експертного опитування, отримання емпіричних даних);
- *опрацювання й аналізу експертної інформації* (статистичне оброблення, аналіз та узагальнення емпіричних даних, формулювання висновків за результатами проведеного дослідження);
- *підсумкового* (оформлення й представлення результатів експертного опитування).

Далі цикл етапів може повторюватися. Подальше багаторазове застосування методики дає змогу накопичувати масив важливої прогностичної інформації щодо змін у структурі прогнозного фону розвитку загальної середньої освіти, динаміки й тенденцій впливу груп його чинників на розвиток указанного об'єкта прогнозування.

Запропонована методика експертного опитування щодо визначення впливу чинників прогнозного фону на розвиток загальної середньої освіти виконуватиме декілька важливих функцій, а саме [4]:

- *організаційну*, оскільки чітке й послідовне здійснення її етапів суб'єктами прогнозування дає їм змогу надійно організувати свою діяльність щодо збору й опрацювання даних про вплив зовнішніх чинників на розвиток загальної середньої освіти;
- *діагностичну*, що передбачає одержання даних про кількісні та якісні характеристики чинників прогнозного фону, що впливають на цей об'єкт прогнозування;
- *оцінну*, що полягатиме в можливості визначити характер і міру впливу фонових чинників на розвиток системи загальної середньої освіти;
- *передбачення*, що полягатиме у визначенні динаміки впливу цих чинників у найближчому майбутньому за допомогою екстраполяції.

Можна сформулювати рекомендації щодо використання зазначеної методики, що необхідно відобразити в навчально-методичній літературі, котра застосовуватиметься як засіб підготовки педагогічних працівників до визначення прогнозного фону розвитку системи загальної середньої освіти, а саме:

1. Ефективне застосування методики можливо лише за умови, що педагогічні працівники, які її застосовуватимуть матимуть належну теоретичну й практичну підготовку до цього. Така підготовка передбачатиме знання поняття й структури прогнозного фону розвитку загальної середньої освіти, перелік і характеристики зовнішніх чинників, особливості їх впливу на процес означеного розвитку, володіння методикою експертного опитування щодо визначення впливу чинників прогнозного фону на розвиток загальної середньої освіти.

2. Результативне застосування методики, одержання необхідних даних про вплив чинників прогнозного фону на розвиток загальної середньої освіти передбачає чітке визначення вимог до складу групи експертів. Експерти повинні мати досвід роботи в закладах системи освіти або органах управління загальною середньою освітою, педагогічний (науково-педагогічний, науковий) стаж, належний рівень професійної кваліфікації.

3. Статистичне оброблення одержаної прогнозованої інформації за результатами опитування експертів доцільно здійснювати за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Доцільно створити інформаційний банк відповідей експертів у електронному форматі, що дасть змогу оперативно формувати часові ряди даних для визначення динаміки впливу, статистичного обґрунтування його тенденцій, застосування методу екстраполяції тощо.

4. Експерти, (за бажанням) обов'язково повинні одержати інформацію про узагальнені результати експертного опитування. Узагальнені результати експертного опитування доцільно подати на сайті установи, співробітники котрої організували його проведення.

5. Перспективи подальшого застосування методики пов'язано із використанням сучасних інформаційних технологій для збору емпіричної інформації (тобто заміною паперових бланків анкет на електронні).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Навчально-методична література є одним із важливих засобів підготовки педагогічних працівників до визначення прогнозного фону розвитку загальної середньої освіти. Значення цього засобу зумовлено можливостями його використання (для теоретичної й практичної, освітньої й самоосвітньої підготовки), доступністю (особливо в електронному форматі) та наявністю досвіду застосування в усіх учасників освітнього процесу.

Здійснення означеної вище підготовки педагогічних працівників передбачає цільовідповідне застосування комплексу навчально-методичної літератури. До структури комплексу літератури з освітньо-педагогічного прогнозування розвитку загальної середньої освіти, за допомогою якої здійснюватиметься підготовка педагогічних працівників до визначення прогнозного фону цього розвитку можна віднести: підручник із основ освітньо-педагогічного прогнозування в галузі загальної середньої освіти; посібник для практичних занять і самостійної роботи; посібник із прогнозування розвитку закладу системи загальної середньої освіти; робочий зошит із прогнозування розвитку загальної середньої освіти; самовчитель прогнозування розвитку загальної середньої освіти для педагогічних працівників (може розроблятися в електронному форматі).

У текстовому й позатекстовому компонентах названих навчально-методичних видань мають відобразитися основні теоретичні й методичні матеріали, пов'язані з теоретичною і практичною підготовкою педагогічних працівників до визначення прогнозного фону розвитку загальної середньої освіти. Це текстові та позатекстові

матеріали, що забезпечують засвоєння педагогічними працівниками теоретичних знань (про поняття та структуру прогностичного фону розвитку загальної середньої освіти, характеристики основних груп фонових чинників (політико-правових, науково-технічних, економічних, соціально-економічних, демографічних, соціокультурних, освітніх, соціально-психологічних, екологічних), методик експертного опитування щодо визначення впливу чинників прогностичного фону). А також освітні матеріали, що забезпечують оволодіння педагогічними працівниками необхідними вміннями й навичками, методикою експертного опитування щодо визначення впливу чинників прогностичного фону.

Перспективи подальших досліджень пов'язано з розробленням, обґрунтуванням та експериментальною апробацією навчально-методичного забезпечення щодо підготовки педагогічних працівників до застосування методики визначення прогностичного фону розвитку закладу загальної середньої освіти.

Використані джерела

1. Люлькова Ю. М. Методика експертного опитування щодо визначення впливу соціально-економічних чинників на розвиток системи загальної середньої освіти України / Ю. М. Люлькова // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2017 рік. — К.: Інститут педагогіки, 2017. — С. 49.
2. Мезенцева О. І. Міжнародні чинники розвитку загальної середньої освіти в Україні / О. І. Мезенцева // Український педагогічний журнал. — 2017. — № 4. — С. 18–26.
3. Онищук Л. А. Концепція прогнозування розвитку загальної середньої освіти / Л. А. Онищук. — К.: Інститут педагогіки НАПН України, Педагогічна думка, 2016. — 36 с.
4. Прохоренко О. О. Методика експертного опитування щодо визначення впливу внутрішніх і зовнішніх чинників на розвиток системи загальної середньої освіти / О. О. Прохоренко // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2017 рік. — К.: Інститут педагогіки, 2017. — С. 48.
5. Прохоренко О. О. Чинники розвитку загальної середньої освіти: класифікація і характеристика / О. О. Прохоренко // Український педагогічний журнал. — 2018. — № 3. — С. 75–83.
6. Пузіков Д. О. Методика підготовки суб'єктів освітньої діяльності до застосування теоретичної моделі прогнозування розвитку загальної середньої освіти / Д. О. Пузіков. // Український педагогічний журнал. — 2018. — № 2. — С. 75–82.
7. Пузіков Д. О. Модель прогнозування розвитку загальноосвітнього навчального закладу в системі внутрішньошкільної методичної роботи / Д. О. Пузіков // Український педагогічний журнал. — 2016. — № 4. — С. 86–93.
8. Пузіков Д. О. Прогнозування розвитку загальної середньої освіти: рівень учителя / Д. О. Пузіков // Український педагогічний журнал. — 2018. — № 3. — С. 67–74.
9. Пузіков Д. О. Теоретична модель прогнозування розвитку загальної середньої освіти / Д. О. Пузіков // Український педагогічний журнал. — 2017. — № 4. — С. 128–137.
10. Титаренко І. О. Феномен соціально-культурних чинників у функціонування системи освіти / І. О. Титаренко // Педагогічний процес: теорія і практика. — 2017. — Вип. 3. — С. 106–111.

11. Топузов О. М. Дидактична прогностика в контексті теоретико-методичного забезпечення створення сучасного підручника / О. М. Топузов // Проблеми сучасного підручника зб. наук. праць / [ред. кол.; голов. ред. О. М. Топузov]. — К.: Педагогічна думка, 2014. — Вип. 14. — С. 12–20.
12. Топузov О. М. Педагогічна прогностика: теоретико-методична основа прогнозування розвитку педагогічних наук і педагогічної практики / О. М. Топузov // Рідна школа. — 2014. — № 7. — С. 32–38.

References

1. Ljuljkova Ju. M. Metodyka ekspertnogho opytuvannya shhodo vyznachennja vplyvu socialno-ekonomichnykh chynnykiv na rozvytok systemy zagal'noji seredn'oji osvity Ukrainy / Ju. M. Ljuljkova // Anotovani rezul'taty naukovo-doslidnoji roboty Instytutu pedagoghiky NAPN Ukrainy za 2017 rik. — K.: Instytut pedagoghiky, 2017. — S. 49.
2. Mezenceva O. I. Mizhnarodni chynnyky rozvytku zagal'noji seredn'oji osvity v Ukraini / O. I. Mezenceva // Ukrajs'kyj pedagoghichnyj zhurnal. — 2017. — №4. — S. 18–26.
3. Ony'shhuk L. A. Konceptiya prognozuvannya rozvy'tku zagal'noji seredn'oji osvity / L. A. Ony'shhuk. — K.: Insty'tut pedagogiky` NAPN Ukrainy`, Pedagogichna dumka, 2016. — 36 s.
4. Prokhorenko O. O. Metodyka ekspertnogho opytuvannya shhodo vyznachennja vplyvu vnutrishnykh i zovnishnykh chynnykiv na rozvytok systemy zagal'noji seredn'oji osvity / O. O. Prokhorenko // Anotovani rezul'taty naukovo-doslidnoji roboty Instytutu pedagoghiky NAPN Ukrainy za 2017 rik. — K.: Instytut pedagoghiky, 2017. — S. 48.
5. Prokhorenko O. O. Chynnyky rozvytku zagal'noji seredn'oji osvity: klasyfikacija i kharakterystyka / O. O. Prokhorenko // Ukrajs'kyj pedagoghichnyj zhurnal. — 2018. — № 3. — S. 75–83.
6. Puzikov D. O. Metodyka pidhotovky subjektiv osvitn'oji dijal'nosti do zastosuvannya teoretychnoi modeli prohnozuvannya rozvytku zahalnoi serednoi osvity / D. O. Puzikov. // Ukrainskyi pedahohichnyj zhurnal. — 2018. — № 2. — S. 75–82.
7. Puzikov D. O. Model prohnozuvannya rozvytku zahalnoosvitnoho navchalnoho zakladu v systemi vnutrishnoskilnoi metodychnoi roboty / D. O. Puzikov // Ukrainskyi pedahohichnyj zhurnal. — 2016. — № 4. — S. 86–93.
8. Puzikov D. O. Prognozuvannya rozvy'tku zagal'noji seredn'oji osvity`: riven` uchy`telya / D. O. Puzikov // Ukrayins'kyj pedagogichnyj zhurnal. — 2018. — № 3. — S. 67–74.
9. Puzikov D. O. Teorety`chna model` prognozuvannya rozvy'tku zagal'noji seredn'oji osvity` / D. O. Puzikov. // Ukrayins'kyj pedagogichnyj zhurnal. — 2017. — № 4. — S. 128–137.
10. Tytarenko I. O. Fenomen social'no-kul'turnykh chynnykiv u funkcionuvannya systemy osvity / I. O. Tytarenko // Pedagoghichnyj proces: teorija i praktyka. — 2017. — Vyp. 3. — S. 106–111.
11. Topuzov O. M. Dydaktychna prohnostyka v konteksti teoretyko-metodychnoho zabezpechennja stvorennja suchasnoho pidruchnyka / O. M. Topuzov // Problemy suchasnoho pidruchnyka zb. nauk. prats / [red. kol.; holov. red. O. M. Topuzov]. — K.: Pedahohichna dumka, 2014. — Vyp. 14. — S. 12–20.
12. Topuzov O. M. Pedagogichna prognosty`ka: teorety`ko-metody`chna osnova prognozuvannya rozvy'tku pedagogichny`x nauk i pedagogichnoji prakty`ky` / O. M. Topuzov // Ridna shkola. — 2014. — № 7. — S. 32–38.

Прохоренко А. А.,

кандидат психологических наук, научный сотрудник отдела инноваций и стратегий развития образования Института педагогики НАПН Украины

УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКАЯ ЛИТЕРАТУРА КАК СРЕДСТВО ПОДГОТОВКИ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ РАБОТНИКОВ К ОПРЕДЕЛЕНИЮ ПРОГНОЗНОГО ФОНА РАЗВИТИЯ ОБЩЕГО СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Статья посвящена применению учебно-методической литературы в процессе подготовки педагогических работников к определению прогнозного фона развития системы общего среднего образования. Указаны виды учебно-методической литературы, которые будут применяться в процессе такой подготовки. Выделены и обоснованы теоретические и методические материалы по определению прогнозного фона развития системы общего среднего образования, которые целесообразно отобразить в этих литературных источниках. Описана методика экспертного опроса по определению влияния факторов прогнозного фона на развитие общего среднего образования. Представлены рекомендации по применению указанной методики, которые необходимо отобразить в учебно-методической литературе, используемой как средство подготовки педагогических работников к определению прогнозного фона развития системы общего среднего образования.

Ключевые слова: учебно-методическая литература; педагогические работники; развитие заведений системы общего среднего образования; прогнозирование развития; прогнозный фон; методика экспертного опроса по определению влияния факторов прогнозного фона на развитие общего среднего образования Украины.

Prokhorenko O.,

Candidate of Psychological Sciences, Research Officer
at the Innovations and Development Strategies Department
of the Institute of Pedagogy of the the NAES of Ukraine

EDUCATIONAL AND METHODOLOGICAL LITERATURE AS A MEANS OF TRAINING PEDAGOGICAL WORKERS TO DEFINE THE FORECAST BACKGROUND OF GENERAL SECONDARY EDUCATION DEVELOPMENT

The article is devoted to the use of educational-methodological literature in the process of training pedagogical workers to determine the forecast background of the development of the system of general secondary education. The types of educational and methodological literature that will be used in the process of such training are defined (textbook on the basis of educational and pedagogical forecast in the field of general secondary education, a manual for practical classes and individual work, a manual on forecasting of the development of the institution of general secondary education, a workbook on forecasting of the development of general secondary education; a self-learning manual on forecasting of the development of

general secondary education for pedagogical workers (can be developed in electronic format). In the texts and out-of-text components of the mentioned educational and methodological books there should be reflected the main theoretical and methodological materials related to the theoretical and practical training of pedagogical workers to determine the forecast background of the development of general secondary education, which are text and non-textual materials that ensure the acquisition of theoretical knowledge by pedagogical workers (about the concept and structure of the forecast background of the development of general secondary education, the characteristics of the main groups of background factors (political and legal, scientific-technical, economic, socio-economic, demographic, socio-cultural, educational, socio-psychological, ecological), the methodology of an expert survey on determining the influence of the factors of the forecast background). As well as the educational materials that ensure the teachers' acquisition of the necessary skills and abilities, the methodology of an expert survey on determining the influence of the factors of the forecast background. The recommendations on the use of this method are given, which must be reflected in the educational-methodological literature, which will be used as a means of training pedagogical workers to determine the forecast background of the system of general secondary education.

Keywords: educational-methodological literature; pedagogical workers; development of the institutions of the system of general secondary education; forecasting of development; forecasting background; expert survey methodology for determining the influence of factors of the forecast background on the development of general secondary education in Ukraine.

DOI <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2018-21-358-371>

УДК 373.5.014;303.444:005.412

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНА ЛІТЕРАТУРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОГНОСТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ

Д. О. Пузіков,

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач відділу інновацій та стратегій розвитку освіти
Інституту педагогіки НАПН України
e-mail: dmitp@ukr.net

У статті розглядається проблема формування прогностичної компетентності сучасного вчителя. Метою статті є обґрунтування значення навчально-методичної літератури як засобу формування прогностичної компетентності сучасного вчителя. Задля реалізації цієї мети розв'язано декілька завдань дослідження, а саме: уточнено поняття